

תיבה 2: סיכוני האקלים והמוסדות הפיננסיים¹

בשנים האחרונות עלתה, בארץ ובעולם, המודעות לחשיבות של ניהול סיכוני האקלים. המערכת הפיננסית חשופה לסיכוני האקלים דרך שני ערוצים עיקריים – הסיכון הפיזי וסיכון המעבר.

הסיכון הפיזי נובע מהחשיפה לנזקים כתוצאה מתופעות אקלימיות אקוטיות, כגון גלי חום, שיטפונות ושריפות, וכן לנזקים הנובעים מתופעות אקלימיות כרוניות המתפתחות עם הזמן, כגון מדבור ועליית מפלס פני הים.

סיכוני המעבר כוללים את צעדי המדיניות והרגולציה הצפויים, את הכניסה של טכנולוגיות חדשות, שיגרמו לשינויים בשווקים, ואת השינויים בהעדפות הצרכנים כתוצאה מהמעבר לכלכלת דלת פחמן. ככל שצעדי המדיניות ייושמו בשלב מוקדם יותר כך יוכלו השווקים לתקן את עצמם כדי להקטין את סיכוני המעבר בשל תיאום הציפיות.

המערכת הפיננסית, ובתוכה חברות הביטוח ומערכת הבנקאות, חשופה לסיכון שינוי האקלים בערוציו השונים. התממשות של סיכונים אלו עלולה להביא להפסדים בטווחי זמן שונים ובהיקפים שונים, וזאת בהתאם למאפייני המשק ולערוצי החשיפה של הישויות השונות במערכת הפיננסית לאותם סיכונים. במידת החשיפה להתממשות של סיכוני מעבר וסיכונים פיזיים יש הבדל בין חברות הביטוח למערכת הבנקאות, מפני שוני בפיזור החשיפות הפיננסיות של הגופים הללו, וכן מפני שוני אפשרי בהשפעת החשיפות על ההתפתחות העתידית של עסקיהם.

חברות הביטוח יכולות להיפגע באופן ישיר משינויי אקלים ומפגעי טבע בשל התממשות סיכון פיזי, ובאופן עקיף – דרך צד ההתחייבויות במאזניהן בשל התממשות סיכון פיזי ו/או סיכון מעבר. חברת ביטוח המשנה Swiss Re העריכה כי אירועי אקלים קיצוניים – כלומר התממשות של סיכונים פיזיים – הביאו במחצית הראשונה של 2021 להפסדים מבוטחים בהיקף של 42 מיליארדי דולרים. סכום זה הוא מעל הממוצע בעשר השנים האחרונות, שעמד על 33 מיליארדי דולרים. זה גם הסכום הגבוה ביותר מאז המחצית הראשונה של שנת 2011. כמו כן מעריך הבנק המרכזי ההולנדי (DNB) שעלות התביעות הקשורות באקלים צפויה לעלות בין שנת 2016 ל-2085 ב-25% עד 131%, בשל עלייה בתדירות ובעוצמה של ברד, גשם וסופות ובשל עלייה של מפלס פני הים (שכן הולנד מסתמכת במידה נרחבת יחסית על השבת קרקע מהים).

Davidovitch (2017) מוצאת, בהסתמך על נתוני 1999–2013, כי כל עלייה של מעלת צלזיוס אחת בטמפרטורה המרבית הממוצעת גורמת לעלייה של 3.8% בהוצאות ענף הביטוח בישראל. כיוון שהטמפרטורה המרבית הממוצעת בישראל צפויה לעלות בתוך עשור (לפי ICCIC, 2012) בכ-0.4–0.8 מסיקה דוידוביץ' כי הוצאות ענף הביטוח צפויות לעלות ב-4.5%–9% עד שנת 2050. במקביל, עתידות עלויות הביטוח למבוטחים להתייקר בתקופה זו ב-3%. יתר על כן, השפעת הטמפרטורה המרבית הממוצעת על ענף ביטוח החיים בישראל היא ברמת מובהקות גבוהה יותר מאשר השפעתה על ענף ביטוח הרכוש. ממצא זה נובע, לדעתה, מהיקפו הרחב של ענף ביטוח החיים, מקצב גידולו המהיר ומרמת האי-וודאות הגבוהה לגבי השפעת שינוי האקלים בתקופה זו על ביטוח החיים.

נציין לדוגמה כי חברות ביטוח בארץ מסרבות כבר היום לבטח את העסקים הסובלים מהצפות בנהרייה, שבה התשתיות לקויות והצפי לשיטפונות כבדים גבוה. כמו כן, ישנם ענפים הרגישים במיוחד לסיכוני אקלים, וביניהם ענף החקלאות. מסיכום נתוני 2021 שנערך ב"קנט", הקרן לביטוח נזקי טבע בחקלאות, עולה כי הפיצויים שתשלם "קנט" לחקלאים בגין נזקי מזג האוויר בשנת 2021 יסתכמו בכ-300 מיליון ש"ח, וזאת לעומת היקף פיצויים ממוצע ע של כ-170 מיליון ש"ח בלבד לפני כעשור. ב"קנט" מעריכים כי בשל משבר האקלים נראה גם בשנים הבאות נזקים בהיקפים גדולים מאלו שהיינו עדים להם בעבר. חברת "קנט" מסכמת כי אמנם החקלאות הישראלית תוכל להמשיך ולספק את צורכי המשק, אבל הסיכונים שהמגדלים יאלצו לטול יהיו גדולים יותר מאשר בעבר ויחייבו התאמות מצד כל הגורמים. נציין כי בדוחות הכספיים של חמש חברות הביטוח הגדולות בישראל לשנת 2021 נרשמה רק התייחסות שולית לנושא הסיכונים הפיזיים

¹ להרחבה נוספת על סיכוני האקלים ועל אופן השפעתם האפשרי על המערכת הפיננסית ראו תיבה א' 2- בסקירה הפיקוח על הבנקים לשנת 2021.

הנובעים משינויי האקלים. ברוב הדוחות ההתייחסות המרכזית לאירועי טבע היא לרעידת אדמה חזקה. בהצהרת האקטואר בענפי הביטוח הכללי בדוח הכספי של אחת מן החברות צוין שלא נבנה מודל אקטוארי בענף נזקי הטבע בגלל מחסור בנתונים היסטוריים. ייתכן שזה המצב גם ביתר החברות. אם כן, ומאחר שעדיין לא נערכים מבחני קיצון לחברות הביטוח, סביר שאין עדיין תמחור של הסיכון הפיזי הנשקף להן משינויי אקלים.

רמת החשיפה של חברות הביטוח לסיכונים האקלים אינה משמעותית ליציבותן. עם זאת אופפת אי-וודאות רבה את הקצב והעוצמה של התפתחות הסיכונים הללו. החשיפה של חברות הביטוח להם בעתיד עלולה להתגבר ולהשפיע על מספר היבטים של פעילותן. חברת הביטוח חשופה לסיכונים סביבתיים במסגרת סיכוני ההשקעה, דרך ההשקעות של נכסיה והנכסים שהיא מנהלת; במסגרת סיכוני האשראי של לוואי או ירידה של ערך הביטחונות החשופים לסיכון סביבתי; או במסגרת סיכון האשראי, אם מצבו הפיננסי של מבטח משנה יורע כי יהא עליו לבצע השקעות שמקורן בהוראות הנוגעות לאיכות הסביבה. זאת ועוד, ככל שגוברת המודעות והדרישה הציבורית להתנהלות מקיימת מבחינה סביבתית, עולה סיכון המוניטין לחברות אשר לא יפעלו לניהול סיכון האקלים. סיכון מוניטין זה נשקף לכל החברות במשק, ובכללן לכל הגופים במערכת הפיננסית.

רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון נקטה מספר צעדים לשם הבטחת היערכותן של חברות הביטוח להתפתחות סיכונים האקלים. בשנת 2017 פורסמה הנחיה בנושא אחריות תאגידית ברמת "אמץ או גלה"². בנובמבר 2021 פורסמה הנחיה העוסקת בשילוב שיקולי סביבה, חברה וממשל (ESG כחלק ממדיניות ההשקעה של גופים מוסדיים. לפי הנחיה זו, החל מיולי 2022 מדיניות השקעה שגוף מוסדי מפרסם צריכה לכלול פירוט של שיקולי ההשקעה הנוגעים לסיכונים הסביבתיים והחברתיים ולסיכוני הממשל התאגידי (ESG) וכן לסיכונים מתפתחים כסיכוני סייבר וטכנולוגיה, העלולים להשפיע על ביצועי תיק ההשקעות. בינואר 2022 פורסמו עקרונות לביצוע הערכה עצמית של הסיכונים וכוסר הפירעון של חברת ביטוח (ORSA). במסגרת ההערכה העצמית על חברת הביטוח להביא בחשבון סיכוני ESG ככל שיש להם השפעה פוטנציאלית מהותית עליה.

אשר למערכת הבנקאות – ניתן לומר כי התממשות סיכון שינויי האקלים עד כה אינה משמעותית ליציבות המערכת. עם זאת אנו מעריכים כי סיכון זה בכלל וסיכונים פיזיים בפרט, ילוו אותנו עוד שנים רבות, וכי שוררת אי-וודאות רבה לגבי התדירות והעוצמה של התממשות הסיכונים, ובעקבותיה – לגבי מידת פגיעתם במערכת הפיננסית. במסגרת בחינת ההשפעה של סיכון המעבר על מערכת הבנקאות בישראל בחן הפיקוח על הבנקים את היקף האשראי שהמערכת מעמידה לחברות גדולות מזהמות. בניתוח, שהוצג בתיבה א' 2- שבסקירת הפיקוח על הבנקים לשנת 2021, נמצא כי יתרת סיכון האשראי הכולל ברוטו ללווים גדולים שהיקפי הפליטות שקולות CO2 הנגרמות מפעילותם גבוהים עמדה בסוף שנת 2020 על כ-19.1 מיליארד ש"ח. יתרה זו מבטאת גידול של כ-57% בהשוואה לסוף שנת 2019, שבה היקף האשראי מסוג זה עמד על כ-12.2 מיליארד ש"ח. היתרה האמורה לסוף שנת 2020 מהווה גם כ-6% מיתרת סיכון האשראי ללווים גדולים במערכת הבנקאות וכ-2.3% מיתרת האשראי העסקי הבנקאי.

הפיקוח על הבנקים פועל כעת במגוון ערוצים לשם ניהול מיטבי של סיכונים הסביבה והאקלים בהקשר הפיננסי והמאמצים להפחתתם, ונוקט צעדים במספר מישורים – בהם חיוב בגילוי ומדיניות ניטור ומעקב אחר הנעשה בעולם. במסגרת זו הבנקים הם, לעת עתה, הגופים היחידים המחויבים בגילוי של היבטי ה-ESG בדוחותיהם הכספיים השנתיים. ערוצי הפעולה העיקריים שהפיקוח על הבנקים שוקד עליהם לצורך התמודדות עם הסיכונים המתהווים מפורטים בהרחבה בפרק ג' של סקירת הפיקוח על הבנקים לשנת 2021, וכן בתיבה ב' 1- שבסקירה לשנת 2020.

² אינו חייב לאמץ את ההנחייה, אך נדרש להצהיר אם בוחר שלא לעשות כן.